

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

« Мікроекономіки »

на тему:

« Ринок молочної продукції в Україні: тип, структура, сучасний стан та
перспективи розвитку »

Студентки групи МУН-21

Ладзь Ю.А.

Науковий керівник :

Кандидат економічних наук, доцент

Новак Ю.Р.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка: ECTS _____

Тернопіль - 2017р.

План

Вступ

1. Ринок молочної продукції України
2. Аналіз ринку молочної продукції
3. Сучасний стан і перспективи розвитку

Висновки

Список використаних джерел

Зміст

Вступ.....	Помилка! Закладку не визначено.
1. Ринок молочної продукції України	5
2. Аналіз ринку молочної продукції	7
3. Сучасний стан і перспективи розвитку	Помилка! Закладку не визначено.
Висновки.....	Помилка! Закладку не визначено.
Список використаної літератури.....	Помилка! Закладку не визначено.

Вступ

Актуальність теми дослідження.

Одним з шляхів подолання економічної кризи в Україні є інтенсивний розвиток аграрних ринків. Ринок молока та молочних продуктів є одним з провідних його галузей, а молокопродукти повинні складати третину харчового раціону людини. Неякісна продукція негативно впливає на здоров'я населення та нації уцілому, тому можна зробити висновок, що дана тема є актуальною та важливою.

У зв'язку з низькою купівельною спроможністю населення, молокопереробні підприємства працюють на межі рентабельності та виробляють низькосортну продукцію. Існує зовсім небагато стратегій щодо розвитку молокопереробної галузі, що пов'язано з обмеженістю фінансових ресурсів, недоступністю до інформації про тенденції ринку, невизначеністю законодавства, відсутністю відповідей на питання вітчизняних та іноземних інвесторів. Тому необхідно провести детальний аналіз та дослідити молочну галузь, її слабкі та сильні сторони, визначити основні напрямки розвитку для ефективної та результативної діяльності молокопереробних підприємств.

Особливості та основні проблеми функціонування молочного ринку розглядали такі вчені як Н.С. Белінська, П.С. Березівський, С.В. Васильчак, П.І. Гайдуцький, Т.Г. Дудар, Т. Л. Мостенська, В.О. Рибінцев, П.Т. Саблук, В.Б. Смолінський, О. М. Шпичак та інші.

Всі нагромаженні знання є базою для аналітики та дослідження закономірностей функціонування ринку молока і молочних продуктів, проте наукові дослідження потребують розширення з урахуванням всіх змін у соціально-економічному середовищі України та світу вцілому.

Мета курсової роботи. На підставі комплексного аналізу визначити основні тенденції розвитку ринку молока та молочних продуктів України, як у сучасних умовах, так і в перспективі.

З наведеної мети роботи випливає ряд **завдань**:

- охарактеризувати ринок молочної продукції;
- проаналізувати вітчизняний ринок молочної продукції;
- визначити перспективи розвитку ринку молочної продукції в Україні.

Об'єкт дослідження: ринок молока та молочної продукції.

Предмет дослідження: аналіз ринку молокопродукції, його стан та тенденції розвитку в Україні.

1. Ринок молочної продукції України

У загальноекономічному розумінні, ринок молока і молокопродукції – це сукупність економічних відносин, за допомогою яких здійснюються виробництво, розподіл, обмін і споживання молока і продуктів його переробки з метою задоволення суспільних потреб і отримання економічної вигоди всіма його суб'єктами. Це певна сукупність товарообмінних операцій.

Молочний ринок, відповідно до наочно-функціональної ознаки, відносять, до ринку тваринницької продукції і її переробки, який у свою чергу є складовою частиною продовольчого ринку, а отже агропромислового ринку. Відповідно до характерних особливостей продуктів харчування як кінцевих продуктів виробництва і товарів споживання, продовольчий ринок відноситься до споживчого ринку [5].

Ринок молока і молокопродуктів є невід'ємною частиною всього аграрного ринку України і має як позитивні, так і негативні риси, а саме:

- широкий асортимент продукції (різні види кисломолочної продукції, сири, сметана, масло);
- універсальний характер використання (молочна сировина, молочні продукти первинної переробки, молочні продукти глибокої переробки);
- малотранспортабельність і непридатність для тривалого зберігання;

- сезонні коливання надходження сировини (призводять до зниження продуктивності праці, додаткових витрат на зберігання запасів сировини та готової продукції);

- наявність відходів які потребують комплексної переробки [3].

І навіть не зважаючи на проблеми та суттєве скорочення поголів'я корів молочна галузь має значний невикористаний потенціал для збільшення обсягів виробництва та експорту якісної, конкурентоздатної продукції.

Сучасний стан аграрного ринку в Україні характеризується такими негативними явищами:

- скороченням обсягів сировини;
- зниженням якості продукції;
- існуванням бартерних операцій;
- низькою платоспроможністю споживачів;
- звуженням контингенту споживачів внаслідок самозабезпечення сільських жителів;
- зниженням рівня споживання продуктів харчування;
- недосконалістю сучасної ринкової інфраструктури;
- коливанням цін у різних регіонах країни;
- різницею між роздрібними та закупівельними цінами на сільськогосподарську продукцію;
- регіональним і місцевим монополізмом переробників сільськогосподарської продукції.

Найважливішими умовами формування ринку молочної продукції є:

1. ефективне функціонування ринкового механізму для задоволення потреб споживачів та збільшення прибутку;
2. впровадження сучасних технологій, розвиток виробничих відносин на основі науково-технічного прогресу;
3. розвиток фінансово-кредитних відносин;
4. забезпечення оптимального міжгалузевого балансу;

6. паритет цін на молочну продукцію й інші групи споживчих товарів;
7. державне регулювання ринкових відносин;
8. розвиток молочного скотарства і формування стабільної бази якісної сировини [13].

Функціонування ринку молока й молочних продуктів, як і аграрного ринку в цілому, має виражену специфіку, пов'язану, передусім, з особливостями сільськогосподарського виробництва, його сезонністю та залежністю від дії природних чинників, а також з характером продукції, попит на яку є слабо еластичним, оскільки визначається першочерговими життєвими потребами людей.

2. Аналіз ринку молочної продукції

Розвиток ринку молочної продукції проходить у складних економічних та організаційних умовах. За останні п'ять років спостерігалось підвищення цін як на сировину, так і на готову продукцію, зріс імпорт закордонних молокопродуктів. Загальна картина свідчить про кризу у виробництві молока. Через геополітичне протистояння з Росією, загальноекономічну кризу та зміни в правилах оподаткування ситуація в галузі в 2014-2016 роках помітно погіршилася.

В Україні нараховується майже 2,6 тисяч сільськогосподарських підприємств, які займаються виробництвом молока. 367 найбільших господарств виробляють 64% всього молока. При цьому частка сільськогосподарських підприємств у загальному виробництві молока незначна, 25%. Кількість заготівельних пунктів по прийому молока від населення стрімко падає.

За останні 8 років кількість переробних підприємств скоротилась у 3 рази. У 2015 році було закуплено 4,1 млн тонн молока з якого лише чверть була європейської якості.

Лідерами молочної галузі є не тільки українські підприємства, а і транснаціональні компанії, чиє виробництво знаходиться в Україні. Так виглядає рейтинг сформований за обсягом чистого доходу у 2016 році. У випадку з міжнародними компаніями враховувався тільки український бізнес.

№1 «Терра Фуд» [8]

Виручка: 3,435 млрд гривень

Власник: Станіслав Войтович

№2 «Молочний Альянс»

Виручка: 3,300 млрд гривень

Власники: Федір Шпиг, Олександр Деркач

№3 «Danone Україна»

Виручка: 2,100 млрд гривень

Власник: Danone SA

№4 «Альміра»

Виручка: 1,986 млрд гривень

Власник: Олег Балюк

№5 група компаній «Комо»

Виручка: 1,780 млрд гривень

Власник: Fromer Holding Limited

№6 «Житомирський маслозавод» — компанія «Рудь»

Виручка: 1.637 млрд гривень

Власники: Петро Рудь, Оксана Вівсик

№7 «Люстдорф»

Виручка: 1,511 млрд гривень

Власники: Лариса Остапенко, Олег Васильєв

№8 «Milkiland Україна»

Виручка: 1,363 млрд гривень

Власники: Анатолій і Ольга Юркевичі

№9 «Вімм-Білл-Данн Україна»

Виручка: 1,362 млрд гривень

Власники: «Вімм-Білл-Данн продукти харчування» (РФ)

№10 «Волошкове поле»

Виручка: 1,304 млрд гривень

Власники: Андрій і Олександр Табалова

Сировина та стан тваринництва в Україні прямо впливають на обсяги виробництва молочної продукції. Чисельність поголів'я корів протягом 2012 - 2016 рр. в Україні зменшилось на 8,3 % - від 2737 до 2508,8 тис. гол. (табл. 2.1) [8].

Таблиця 2.1.

Динаміка змін поголів'я корів та виробництва молока у 2012-2016 рр.[8]

Показник	Од. виміру	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016 до 2012 р., %	Відхилення 2016 до 2015 р., %
Поголів'я ВРХ	тис. голів	4826,7	4494,4	4425,8	4645,9	4534	-6,1	-2,4
у т.ч. корови	тис. голів	2737	2631	2582	2554	2508,8	-8,3	-1,8
Виробництво молока всіх видів	тис. тонн	11609,6	11248,5	11086	11377,6	11488,2	-1	1
у т.ч. частка населення	%	82,2	80,7	79,7	77,7	76,1	-7,4	-2,1
Надійшло на переробні підприємства	тис. тонн	5406	5457	4615,1	4716,4	4570,2	-15,5	-3,1
Рентабельність виробництва молока	%	1,4	17,9	18,5	2,3	13,4	у 8,6 рази	у 4,8 рази

Не менш важливим чинником, що формує пропозицію на ринку є продуктивність корів. За підрахунками Держстату, в Україні виробництво

молока за період незалежності скоротилось у 2,1 раза і у 2015 р. становило лише 11377,6 тис. т (у 1990 р. - 24,5 млн т). У 2015 та 2016 рр. після тривалого падіння виробництво молока почало зростати. Так у 2015 році воно зросло на 2,7% і становило 11,4 млн т, у 2016 році ще на 1%. За валовим виробництвом молока Україна на даний час займає 1,5% світового ринку та 14 місце у світі [10].

За даними Держстату, за цей період 76,1 % виробленого молока припадало на господарства населення. Така ситуація не може забезпечити розповсюдження високоякісної продукції, адже у господарств немає можливості впроваджувати новітні технології утримання та годівлі тварин. Молоко, вироблене у господарствах населення, відповідає вимогам лише другого ґатунку, тоді як вироблене на великих сільськогосподарських підприємствах в основному реалізується вищим і першим ґатунком.

За даними Держстату, протягом останніх 10 років частка молока, закупленого на сільськогосподарських підприємствах, була найвищою у 2014 р. (49,1 %), найнижчою - 27,5 % - у 2011 р., в інші роки знаходилась у межах 31,5 - 44 %. За цей же період частка молока від господарств населення була максимальною у 2008 р. - 67,4 %, мінімальною - у 2015 р. (41,8 %). Дослідженням встановлено, що у 2015 р. вперше за останнє десятиріччя обсяги закупівлі молока на сільськогосподарських підприємствах перевищили його кількість від господарств населення. Розбіжність становила 270,4 тис. т, або 13,5 %.

У 2016 році частка молока, придбаного переробними підприємствами у с/г товаровиробників, становила 50,9% проти 48,3% у 2015 році. В той час як частка сировини, придбаной в населення, скоротилась до 39,9% з 42,6%, відповідно.

Позитивним є те, що частка молока екстра класу у 2016 році зросла з 3,2% до 4,4%, вищого ґатунку – з 20 % до 23 %. Відсоток молока II ґатунку зменшився з 34 % до 31 %.

На стабільний розвиток молочного сектору впливає цінова ситуація. Ціни на молочну сировину в Україні формуються під впливом трьох основних чинників: попиту з боку молокопереробних підприємств, сезонності виробництва і частково зміни основних виробничих витрат, що формують собівартість молочної сировини як для товаровиробника, так і з урахуванням можливих витрат переробних підприємств.

Впродовж 2016 року ціни на молоко в багатьох країнах були нижчими за українські. Так, у липні середня ціна на молоко в Україні становила 3,6 тис. грн/т. При цьому у Польщі, Естонії, Латвії, Німеччині, Новій Зеландії молоко закуповували дешевше 3 тис. грн/т у гривневому еквіваленті. У грудні закупівельні ціни на молоко першого сорту в середньому вже склали 4,65 тис. грн. / т, тоді як у Німеччині 420 €/т, в США - 350 €/, а в Новій Зеландії - 390 €/т .

Зі збільшенням обсягів виробництва молока, збільшились і обсяги виробництва виробництва цільно-молочної продукції (ЦМП) (табл. 2.2).

Так, якщо у 2015 р. молока було вироблено 909,3 тис.т, то у 2016 р. вже 946,2 тис.т, що відбулося за рахунок збільшення обсягів виробництва масла (92,8 тис.т, +5,2%), сирів свіжих та кисломолочних (82,8 тис.т, +5,3%) та продуктів кисломолочних (517,9 тис.т, +6,5%).

Проте, зменшились обсяги виробництва твердих сирів (-1,5% до 163,8 тис.т), а також спредів та сумішей - 53,1 тис.т проти 53,4 тис.т у 2015 р.

Позитивні тенденції у 2016 році є результатом діяльності основних гравців ринку молочної продукції:

- Данон Україна займає 9% ринку із 114,5 тис.т виробленої цільно-молочної продукції та 3 тис.т плавленого сиру;

- Молочний Альянс має 7,8% ринку та є великим виробником ЦМП (67,7 тис.т), масла (4,5 тис.т), сирів та сирного продукту (24,3 тис.т), плавленого сиру та сирного продукту (3,2 тис.т);

- Люстдорф, займає 7% ринку, а загальний обсяг виробництва молочної продукції склав 88,5 тис.т (в основному ЦМП – 84,2 тис.т);

- Терра Фуд із часткою 6,9% має розгалужену молочно-продуктову лінію
 - 29,9 тис.тн ЦМП, 8,7 тис.т масла, 27,8 тис.т спредів, 19 тис.т сирів та сирного продукту, а також 1,8 тис.т плавленого сиру;

- Альміра, яка є одним із найбільших виробників молочних консервів (25 тис.т), сирів та сирного продукту (27 тис.т).

Таблиця 2.2.

Обсяги виробництва молочних продуктів в Україні у 2012-2016 рр.

[15]

Показник	Од. виміру	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016 до 2012 р., %	Відхилення 2016 до 2015 р., %
Молоко оброблене рідке	тис. т	770	822,3	871,2	909,3	946,2	22,9	4,1
Масло вершкове	тис. т	75	92,3	97,8	88,2	92,8	23,7	5,2
Спреди та суміші	тис. т	72	79,7	81,4	53,4	53,1	-26,3	-0,6
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	тис. т	85	87,2	88,1	78,6	82,8	-2,6	5,3
Сири жирні	тис. т	228	224	215	166,3	163,8	-28,2	-1,5
Продукти кисломолочні	тис. т	492	497	472	486,1	517,9	5,3	6,5
Споживання молока на 1 особу у перерахунку на молоко	л/рік.	212,4	205,4	204,9	214,9	217	2,2	1

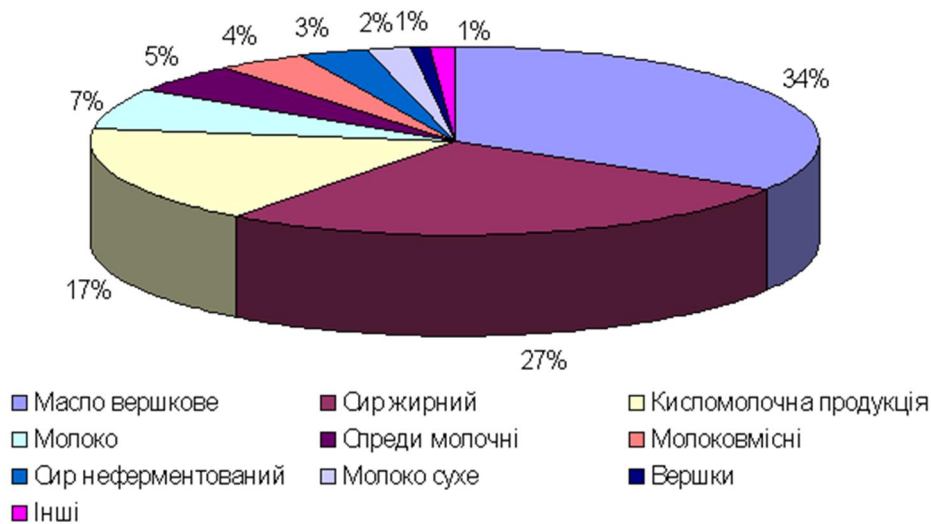

Рис. 2.1. Структура виробництва молочної продукції у 2016 р. [10]

Світовим показником рівня розвитку молочного сектору є виробництво молока на одну особу. У 2016 році споживання молока та молочних продуктів на 1 особу і склало 217 л на рік - це в 1,5 рази менше ніж в Росії і в 3 рази нижче європейського рівня. Найбільше молока на одну особу вироблено у Данії – 873л., далі йдуть Нідерланди - 707, Білорусь - 683, Швейцарія - 536 та Фінляндія - 426 л. За рекомендаціями Міністерства охорони здоров'я річною нормою є 830 л., так загальний фонд в Україні мав би становити щонайменше 17 млн т.

Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 р. передбачає доведення виробництва молока у 2017 р. до 15,4 млн т, у 2020 р. - 19,4 млн [5]. Отже, споживання молокопродуктів на одну особу на рік підвищиться у 2020 р. до 350 л.

Для України 2016 рік відзначився зниженням експорту вітчизняних молокопродуктів та збільшення імпорту (табл. 3). Україна експортувала молочної продукції на загальну суму 515,0 млн. дол. США, а імпортувала – на суму 241,5 млн. дол. США. Таким чином, сальдо зовнішньої торгівлі молочними продуктами склало 273,5 млн. дол. США, а це на 14% менше за показники

2015

року.

Таблиця

2.3.

**Основні показники зовнішньої торгівлі України молоком і
молочними продуктами у 2012-2016 рр. [8]**

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016 до 2012 р., %
Імпорт	455	273	257	383	392	-13,8
Експорт	919	956	964	809	771	-16,1
Сальдо	464	683	707	426	397	-14,4

Найбільше збільшився імпорт продукції з низьким вмістом молока, такої як молочна сироватка – в 2,4 рази і склав 34,4 тис. т. Імпорт молока та вершків підвищився на 62% і склав 6 тис. т, масла – на 56% (до 14 тис. т), а сиру – на 13% (до 19,3 тис. т)

В 2016 році Україна скоротила продаж на зовнішні ринки такої продукції, як молоко і вершки, натомість наростила обсяги експорту масла, молочної сироватки. Згідно офіційних статистичних даних, зросли обсяги виробництва молочної продукції з тривалим терміном придатності, адже такі продукти можна легко транспортувати на далекі відстані і така продукція має експортний потенціал.

Вітчизняні підприємства молокопродуктового підкомплексу для збільшення обсягу зовнішньої торгівлі проводять модернізацію та впроваджують у виробництво нові технології, нарощують виробничі потужності, намагаючись наблизити свою продукцію до європейських стандартів.

Таким чином, важливим фактором, який впливатиме на розвиток молочного ринку в Україні, є ціна як на сировину, так і на готову продукцію. І якщо перший формує дефіцитний ринок, то другий в чому залежить від державного регулювання, адже виробники повинні погоджувати підвищення цін на такі «соціальні» продукти, як молоко, сметана, сир.

3. Сучасний стан і перспективи розвитку

Однією з основних проблем молокопереробної промисловості є проблема ринків збуту продукції, яка суттєво пов'язана з нестабільністю експорту.

Стійке зменшення поголів'я корів, не зважаючи на зростання їх продуктивності, не сприяло збільшенню виробництва молока та обсягу імпортованої продукції і зменшило дохід внутрішніх молокопереробних підприємств через невикористані можливості.

У вітчизняній молокопереробній сфері прогнозуються наступні тенденції:

- зміна споживчих ринків (демографічна ситуація призведе до старіння населення у Європі, Америці, Японії і його омолодження в країнах Латинської Америки і Південно – Східної Азії);

- зміни у структурі виробництва продукції (зокрема, збільшення частки продукції з високою доданою вартістю);

- зміна на світові ціни на молочні продукти (на думку аналітиків компанії Euroresearch and Consulting, в середньому, до 2020 року ріст цін складе від 10% на сухе знежирене молоко до 40% на вершкове масло.)

- уповільнення темпів зростання виробництва більшості видів молочної продукції;

- підвищення вимог до продукції з боку покупців (створення екологічно чистої продукції, покращення смакових якостей молочних виробів; виробництво дієтичної продукції; впровадження нетрадиційних видів молочної продукції з новими споживчими властивостями; зменшення вмісту консервантів);

- продовження концентрації ринку через поглинання дрібних виробництв великими компаніями;

- значні зміни в соціальних моделях (розробка продуктів придатних і для рдрібної торгівлі і для ресторанів, у зв'язку з нестачею часу у населення).

Не дивлячись на те, що продукція великих підприємств добре представлена на національному рівні - в окремо взятому регіоні є свій

«локальний» лідер. Для споживача надзвичайно важливо, щоб молочна продукція була «вироблена тут, в цьому регіоні» («своя», «рідна»). Переваги споживачами регіональних брендів впливає на формування бізнес-стратегій великих компаній, які розширюються за рахунок поглинання регіональних виробництв. Великі компанії часто намагаються створити національний бренд, який був би для споживача гарантом і високої якості, оскільки не рідко дрібні виробники, на думку споживача, мають нижчу якість.

Споживчий тренд - здорове споживання - успішно використовують багато брендів і актуальність теми здорової їжі тільки зростає. Також, незважаючи на велику кількість новинок на молочному ринку, значний оборот компаніям може дати продаж традиційних молочних продуктів.

На молочному ринку прослідковується тенденція вибору натуральних продуктів, тому успішний бренд повинен забезпечити максимальну природність продукту. Звідси переорієнтація в смакових добавках - відхід від екзотичних смаків (десертів йогуртів) на користь традиційних смаків. Споживча орієнтація на вибір натуральних продуктів примушує виробників звернутися до продукції без ароматизаторів і добавок.

Вдосконалення регіонального ринку молока і молочних продуктів має включати: забезпечення відповідності рівня виробництва молока і молочних продуктів споживчому попиту; формування ефективної інфраструктури, запровадження екологічних обмежень на всіх стадіях виробництва; зняття адміністративних обмежень на переміщення продукції між регіонами; концентрацію виробництва у найбільш сприятливих за природно-географічними та соціально-економічними умовами районах.

Основними перспективами розвитку будуть наступні ознаки:

- створення нових та реконструкції існуючих механізованих великотоварних господарств із застосуванням сучасних розробок у галузі молочного скотарства;
- поліпшення та розвиток кормової бази на основі органічного землеробства;

- налагодження ефективної системи закупівлі сировини у населення шляхом створення пунктів заготівлі молока (оснащених холодильним та лабораторним обладнанням для проведення первинних аналізів якості молока), що перебуватимуть у власності молокопереробних підприємств;
 - забезпечення взаємовигідних інтеграційних зв'язків “виробництво-переробка-збут” на основі комплексної державної програми розвитку молочної галузі;
 - надання інформаційної підтримки з боку державних органів влади вітчизняним товаровиробникам щодо якості та безпечності молокопродуктів з метою адаптації підприємств галузі до європейських вимог з гігієни та якості;
 - сприяння проходженню міжнародної сертифікації вітчизняними молокопереробними підприємствами;
 - надання державної підтримки виробникам молока;
 - перегляд існуючих пільг на імпорт молокопродуктів.
- Оскільки українські підприємства були пасивними, слід очікувати песимістичного сценарію. У 2019-2020 рр. прогнозується вихід застарілих фірм з бізнесу та зростання внутрішніх цін.

Висновки

Ринок молока і молочних продуктів - це система економічних, фінансових і обмінно-торгових відносин між виробниками та споживачами молока, яка забезпечує населення молокопродуктами на тому рівні, який відповідає життєвим потребам, смакам і платоспроможному попиту, а також збалансовує попит та пропозицію.

Після проведеного аналізу можна стверджувати, що ринок молочної продукції України на сьогодні є нестабільним, а основні негативні тенденції зосереджуються у сировинному секторі. Спад виробництва молокопродуктів та зростання споживчих цін на них зумовлений зменшенням поголів'я корів, відсталою системою виробництва молока, безініціативністю держави. Існуюча система збору і зберігання молока теж повинна підлягти реформуванню та контролю якості.

Отже, через умови переробки сільськогосподарської сировини в аграрних підприємствах важко вирішити проблеми щодо повноцінного забезпечення регіонів України якісною та широкоасортиментною продукцією. Тому необхідно створювати акціонерні переробні підприємства з участю сільськогосподарських товаровиробників, розвивати кооперації для підвищення якості та реалізації молокопродуктів.

Для підвищення рівня виробництва молока необхідно впроваджувати сучасні технології утримання тварин, поліпшувати кормову базу, покращувати основні принципи цінової політики, збалансувати виробництво та реалізацію продукції.

Список використаних джерел

1. Березін О.В. Продовольчий ринок України. Теоретико-методичні засади формування і розвитку: монографія / О.В. Березін.-К.: ЦУЛ, 2008.- 84 с.
2. Захарченко Ю.М. Функціонування ринку молока в сучасних умовах господарювання.: дис «Економіка сільського господарства і АПК» / Ю.М. Захарченко. – Х., 2003.–20 с.
3. Козак О.А. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молочної продукції / О.А. Козак // Економіка АПК. – 2012. – №3. – С.149-154.
4. Кудлай В.Г. Ринок молока і молокопродуктів: стан, тенденції та перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. екон. Наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В. Г. Кудлай. – К., 2004. – 20 с.
5. Корпоративне управління: підруч. / [Мостенська Т. Л., Новак В. О., Луцький М. Г., Симоненко Ю. Г.]. – К.: Каравела, 2008. – 384 с.
6. Лисенко А.М. Маркетингова система виробництва та реалізації молокопродукції /А. М. Лисенко // Економіка АПК. – 2011. – №6. – С. 62-66.
7. Маслак О. Світові тенденції молочного ринку / О. Маслак, Т. Хворост // Пропозиція. – 2012. – № 2. – С. 44-46.

8. Молочний сектор - підсумки 2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ukrayina-molochniy-sektor-pidsumki-20156>
9. Моргун О.В. Напрями розвитку молочної галузі та молокопереробної промисловості / О.В.Моргун // Економіка АПК. – 2011. - № 7. – С.62-63.
10. Новак І. М. Тенденції розвитку світового ринку молока та досвід міжнародної торгівлі на зовнішніх ринках вітчизняних виробників молочної продукції. - Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал.- [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
12. Постернікова О.О. Розвиток ринку молока та молочних продуктів в Україні / О.О.Постернікова // Придніпровський науковий вісник. – 2010. - №11. – С. 98-101.
13. Саблук П. Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / П. Т. Саблук, В. Г. Бойко. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. — 340 с.
14. Савицька В. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів // Економіка АПК. – 2009. - № 11. – с. 102-138.
15. Свиноус І. В. Вплив якісних параметрів на формування закупівельних цін на молоко сільськогосподарських підприємств // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua>.
16. Тивончук Я.О. Формування та розвиток ринку молока та молокопродуктів в Україні / Я.О. Тивончук // Економіка АПК. –2009. – №12. – С.131-136.
17. Тридед А.Н. Концепция построения организационно-экономического механизма формирования стратегии развития предприятия / А. Н. Тридед // 2009. – С.115-116.

18. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: практичний посібник / за ред. П.Т. Каблука. –К.,2002. – 294 с.
19. Україна: Молочна галузь помалу розвивається [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uga-port.org.ua/novosti/ukraina/ukra-na-molochna-galuz-pomalu-rozviva-tsyu>
20. Чабан Г.В. Молочна промисловість: стан, проблеми і перспективи // Економіка АПК. – 2013. - № 5. – с. 51-56.